

О. В. Володарський,
 Інституту міжнародних відносин
 Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ДІЯЛЬНІСТЬ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ В КИТАЇ

Дана стаття висвітлює сучасний стан діяльності транснаціональних корпорацій в Китаї, визначає основні причини інвестування, галузеве та регіональне розміщення ПІІ на території Китаю, економічні відносини, які виникають у процесі реалізації корпоративної інвестиційної політики, та сучасні стратегії розвитку транснаціональних корпорацій в Китаї.

This article reflects the modern activities of transnational corporations in China, determines the fundamental reasons of investing, branch and regional distribution of FDI in China, the economic relations which arise in the process of realizing the corporate investment policy and modern strategies of development of transnational corporations in China.

Ключові слова: діяльність ТНК в Китаї, інвестиційна політика, галузеве та регіональне розміщення ПІІ ТНК на території КНР.

Key words: the activities of transnational corporations in China, investment policy, branch and regional distribution of FDI of TNCs in China.

ВСТУП

У сучасній міжнародній системі економічних зв'язків транснаціональні корпорації (ТНК) стають визначальним чинником для вирішення долі багатьох країн. Активна виробнича, інвестиційна та торгова діяльність ТНК дозволяє їм виконувати функцію міжнародного регулювання виробництва і розподілу продукції. Існують всі підстави вважати, що ТНК сприяють світовій економічній інтеграції.

Актуальність даної теми полягає у вивченні досвіду Китаю, який поклав в основу своєї концептуальної політики відкритості і реформ залучення іноземного капіталу як один із найважливіших чинників становлення нової економічної історії Китаю. Проведення раціональної політики і вправного регулювання з боку держави привернуло іноземних інвесторів у вигляді міжнародних корпорацій, які вклали в економіку Китаю сотні мільярдів доларів і пов'язали свій бізнес саме з цією країною. Це актуалізує питання діяльності транснаціональних корпорацій в Китаї.

Метою цієї статті є дослідження різних аспектів діяльності транснаціональних корпорацій в Китаї. Дослідження зазначеної мети потребує вирішення переліку таких завдань:

- проаналізувати сучасний стан діяльності міжнародних транснаціональних корпорацій в Китаї;
- визначити основні джерела надходження інвестування, галузеве та регіональне розміщення прямих іноземних інвестицій (ПІІ) ТНК на території Китаю.

У роботі використані загальнонаукові методи дослідження: аналіз і синтез, індукція і дедукція, методи логічного й порівняльного аналізу.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Актуальність та причини інвестування ТНК в Китаї.

Найбільш загальною причиною виникнення транснаціональних корпорацій вважається інтернаціоналізація виробництва і капіталу на основі розвитку продуктивних сил, що переростають національно державні

кордони. До причин територіальної експансії ТНК можна віднести їхнє прагнення протистояти жорсткій конкуренції в міжнародному масштабі, а також переваги міжнародного поділу праці та використання елементів планування. Вищезазначені чинники є, безумовно, характерними і для діяльності ТНК в Китаї.

Враховуючи доволі привабливі прогнози зростання економіки, коли Goldman Sachs дав перше місце економіці Китаю до 2027 року, Pricewaterhouse Coopers прогнозував перше місце Китаю до 2025 року, The Economist вважає, що Китай перевершить показники США до 2019 року, а також значне зростання за останнє десятиліття обсягу індивідуальних активів своїх громадян, Китай набув значної привабливості для великої кількості крупних світових ТНК. Згідно з доповіддю Global Wealth, опублікованої в 3 кварталі 2010 року, Credit Suisse повідомив, що обсяг індивідуальних активів на одного дорослого (визначається як додана вартість фінансових і нефінансових активів, за вирахуванням боргів) в Китаї втричі збільшився з \$6000 в 2000 році до \$18000 в 2010 році, так що загальний добробут домашніх господарств у Китаї на даний момент є третім за величиною в світі, відстаючи приблизно на 20% від Японії, що займає друге місце, і випереджаючи Францію на 35%, що знаходиться на четвертому місці.

Майже 480 корпорацій зі списку Fortune 500 розпочали в Китаї свої проекти, до складу яких увійшло більше 1000 науково-дослідних центрів. Більш ніж 40 з цих корпорацій відкрили в Китаї свої регіональні штаб-квартири. Через світову фінансову кризу багато ТНК стикалися з різким падінням попиту, що спричиняло серйозні труднощі. У 3 і 4 кварталах 2010 році економіка Китаю сповільнилася зростання до 9,6% у 3 кварталі і 9,8% у 4 кварталі відповідно, в порівнянні з 11,9% в 1 кварталі. Уповільнення темпів зростання було необхідною платою за економічну стабільність — скоординовані зусилля уряду допомогли уникнути зростаючої "бульбашки" у сфері нерухомості та привести до ладу банківське кредитування; тим не менш, цей керований

регрес надав Китаю щорічне зростання ВВП у розмірі понад 10 % станом на 2010 рік. Відносно швидке економічне зростання Китаю, підвищення внутрішнього споживання і доходу на душу населення, солідний пакет державної допомоги і добре контрольована інфляція, як і раніше, зберігають привабливість країни для багатьох ТНК. Згідно опитуванню, проведеному організацією US-China Business Council, 88 % іноземних компаній у Китаї є прибутковими, а у 81 % компаній маржа прибутку в цій країні більше, ніж в будь-якій іншій. На симпозіумі іноземних підприємств, проведеному Міською Радою Шенчженя 21 лютого 2009 року, керівники вищого рангу 14 підприємств, включаючи ABB Group, Best Buy, A.P.Moller-Maersk Group, Accenture і Kerry Group, виразили впевненість в доцільності інвестицій у китайську економіку. Після виходу з фінансової кризи багато ТНК вбачають нові можливості для інвестицій. Переваги, зумовлені останніми змінами в урядовій політиці, дозволяють їм адаптувати свої стратегії під нову ситуацію і зміцнити свої позиції в країні.

Проведені дослідження свідчать про те, що в останні роки намітилися зміни в складі країн і регіонів, з яких здійснюються ПІІ в економіку Китаю. У порівнянні з періодом десятирічної давнини, коли в списку ключових країн-інвесторів переважали розвинені країни, такі як США, сьогодні спостерігається значне збільшення надходження ПІІ з азійських країн. Лише за перше півріччя 2011 року обсяг надходження прямих іноземних інвестицій до Китаю склав \$60,9 млрд дол. Станом на вересень 2011 року розподіл ПІІ за регіонами надходження в Китаї був наступним: Гонконг (\$40 млрд дол., або 65,7 %), Тайвань (\$3,97 млрд дол., або 6,5 %), Японія (\$3,51 млрд дол., або 5,8 %), Сінгапур (\$3,2 млрд дол., або 5,3 %), США (\$1,68 млрд дол. або 2,7 %), Південна Корея (\$1,27 млрд дол., або 2,1 %), Великобританія (\$0,92 млрд дол., або 1,4 %), Німеччина (\$0,68 млрд дол., або 1,1 %), Франція (\$0,42 млрд дол., або 0,6 %), Голландія (\$0,35 млрд дол., або 0,5 %) та інші регіони (\$5,08 млрд дол., або 8,3 %) [2, с. 32—34]. Підприємства з іноземним капіталом є важливим каналом надходження в Китай сучасної техніки і технології. Вони забезпечують більше 60 % від загальної кількості контрактів у сфері трансферу технологій і більше половини від їх загальної вартості. При цьому на початку ХХІ ст. у зв'язку з підвищенням уваги китайської влади до якості економічного зростання відбувається послідовне стимулювання ТНК до перенесення в КНР всіх стадій виробничого циклу, включаючи його найбільш технологічною частину: наукові і дослідно-конструкторські роботи. Цьому сприяє і розвиток відповідних секторів внутрішнього ринку КНР. Станом на 2010 рік, найбільші транснаціональні корпорації ("Майкрософт", "Інтел", "Дженерал моторз", "Хонда", "Сіменс", "Нортел", "Фольксваген") мають в Китаї 750 центрів з освоєння і розвитку сучасних технологій.

Китай залишався привабливим для інвестування ТНК і у 2010 році, обсяг ПІІ складав 105,6 млрд дол., що на 17,3 % вище показників 2009 року. У 2010 році підприємства, які знаходилися у повній власності іноземного інвестора, були основою для інвестування в Китаї, на них припало 80 % від ухвалених ПІІ ТНК і 77 % від загального числа фактично використаного капіталу.

2. Адаптація ТНК до посткризових умов діяльності в Китаї.

Оскільки Китай є найбільш швидкозростаючим рин-

ком світу, деякі ТНК розглядають інвестиції до Китаю як головний етап перемоги над суперниками в конкурентній боротьбі і становлення компанії як галузевого лідера. Один із методів реагування і адаптації ТНК полягає в тому, щоб підсилити свою присутність в регіоні у відповідь на зниження експортних квот для іноземних компаній. Наприклад, компанія Cisco оголосила про свої плани щодо інвестування в КНР 16 млрд дол. США, зробивши акцент на стратегії посилення орієнтації на місцевий ринок і переходу від "Cisco в Китаї" до концепції "китайська компанія Cisco". Група компаній Bosch Group також оголосила про намір вкласти ще 850 млн євро (1,18 млрд дол. США) у період 2009 — 2011 років, окрім 1 млрд євро (1,4 млрд дол. США), вже інвестованого до Китаю. Bosch заклала тверду основу для подальшого посилення своєї присутності в Китаї. На початок 2010 року кількість асоційованих компаній Bosch в країні складала майже 23 000 — це більше, ніж в будь-якій іншій країні, окрім Німеччини, країні походження компанії. Її науково-дослідна діяльність в Китаї охоплює всі сектори бізнесу. Велика кількість крупних ТНК, такі як Siemens, ABB Ltd., Bosch Group і Alstom, вирішили збільшити інвестиції у енергозберігаючі і екологічні технології, насамперед, це стосується чистих і відновлюваних джерел енергії. Попит на технології зі збільшення ефективності виробництва, енергозберігання і надійності енергетичних систем буде, як і раніше, зростати, навіть не дивлячись на поточну фінансову кризу у всьому світі. Загальносвітовий попит на енергоносії до 2030 року виросте більш ніж на 50 %, при цьому 30 % збільшеної потреби в електроенергії припаде на Китай.

Світова фінансова криза ще більше підвищила важливість китайського ринку в низці галузей. Серед них — автомобільна промисловість. На відміну від значного падіння продажів автомобілів в США, Європі і Японії, в Китаї цей ринок утримує стійкі позиції. За перше півріччя 2009 року у Китаї було продано 4,5 млн легкових автомобілів, при цьому зростання склало 25,6 % в порівнянні з попереднім роком. Такі урядові заходи, як зниження податків і стимулюючі субсидії для жителів сільської місцевості, викликали стрибок продажів малолітражних автомобілів. Сьогодні Китай фактично є найбільшим автомобільним ринком з позиції кількості проданих транспортних засобів. Коли в першій половині 2009 року було зафіксовано відновлення економіки понад прогнозовані показники, очікування іноземних автовиробників щодо китайського ринку автомобілів значно вирости і тепер вони прагнуть або підвищити обсяги випуску автомобілів, або відкрити в Китаї нові заводи. Ще одна сфера — це великий сектор фінансових послуг. В 2009 році у Китаї були схвалені інвестиції у 23 компанії з надання фінансових послуг, включаючи банки, небанківські фінансові установи, компанії по забезпеченню безпеки і страхові компанії. У секторі фінансових послуг було освоєно іноземних інвестицій на суму 15,92 млрд дол. США. Іноземні фінансові компанії не тільки збільшують інвестиції у сектор фінансових послуг, але і у місцеві нефінансові компанії зі стійкими позиціями на ринку або з гарним потенціалом.

3. Галузеве та регіональне розміщення ПІІ ТНК в Китаї.

Галузева структура ПІІ ТНК в Китаї характеризується випереджаючим зростанням інвестування в обробну промисловість, де особливо велика частка живої праці

у вартості кінцевої продукції. Якщо в 2000—2006 роках в цю сферу надійшло 62,1 % ПІІ, то до 2010 року — 75 %. При цьому позитивним зрушенням в галузевому аспекті ПІІ в останні роки є зростання частки техноємних виробництв, включаючи підприємства з повної переробки сировини, а також наукоємні і високотехнологічні галузі [1, с. 1—3]. За останні роки відбулася трансформація форм ПІІ транснаціональних компаній до Китаю. Це проявляється в збільшенні частки новітніх технологій, що передаються ТНК підприємствам за участю іноземного капіталу; в розширенні мережі науково-дослідних центрів, що створюються найбільшими ТНК на території Китаю; в активній участі ТНК в підготовці національних кадрів Китаю; в зростанні капіталовкладень ТНК у високотехнологічні галузі.

Раніше технології, що використовувалися в Китаї міжнародними корпораціями, вважалися передовими в порівнянні з технологіями, що застосовувалися на китайських національних підприємствах. Але, як правило, вони відставали від рівня передових технологій материнської компанії зазвичай на 10—15 років. У 2008 році ситуація змінилася, і кількість підприємств, що почали використовувати найпередовіші технології материнської компанії, склала більше 40 %.

На ранніх стадіях при виробництві автомобілів, що випускаються підприємствами за участю іноземного капіталу, взагалі не використовувалися нові технології, а в 2008 році більше 70 % продукції спільних автомобільних підприємств вироблялося за передовою технологією. У 2008 році 10 з 13 останніх моделей автомобілів, вироблених спільними підприємствами, відповідали світовому рівню. Збільшилася кількість науково-дослідних центрів, 16 з них є науковими базами світового рівня.

Інвестиції ТНК зосереджені, головним чином, в капіталомістких і наукоємних галузях. Інвестиції 500 найбільших ТНК в такі галузі, як електроніка, телекомунікація, транспорт і зв'язок, хімічні матеріали і продукти складають 55 % від загальної суми інвестицій в Китаї [3, с. 70]. У цих галузях домінуючим мотивом іноземного інвестування є мотив пошуку ринків. Великі міжнародні компанії не схильні вкладати власні ресурси у виробництво тканин, одягу тощо. Інвестиції ТНК в подібні галузі складають тільки 2 % від загальних капіталовкладень до Китаю.

ТНК також приділяють увагу таким сферам економічної діяльності, як офісне і житлове будівництво, а також сфера послуг, в якій стабільно надходить 9—11 % і 6—7 % інвестицій відповідно. Обсяг ПІІ ТНК у сфері послуг значно зріс після вступу Китаю до СОТ. Так, приплив ПІІ в такі сфери як страхування, охорона здоров'я, юриспруденція, туризм, оптова і роздрібна торгівля склав 5,93 млрд дол.

Необхідно відзначити, що регіональне розміщення іноземних інвестицій характеризується переважною орієнтацією інвесторів на східні райони країни як найбільш економічно розвинені регіони, які здатні надати більш комфортні умови інвестування і подальшого розвитку ділової активності. За результатами оцінки інвестиційного клімату в основних містах країни, проведеної Державним статистичним управлінням Китаю, 71 % найбільш сприятливих для здійснення інвестицій міст припадає на східні регіони Китаю, 16 % — на центральні регіони, 13 % — на західні регіони. Таким чином, очевидно є перевага

Східного Китаю в забезпеченні так званого м'якого інвестиційного середовища. Що стосується віддалених і економічно відсталих районів Західного Китаю, що займають 2/3 території країни, то, не дивлячись на наявність тут багатих запасів сировини, вони хронічно випадають з поля зору іноземних інвесторів. Не призвела до помітного поліпшення ситуації і державна програма освоєння західних районів КНР, яка передбачає істотні регіональні пільги і преференції для інвесторів, зокрема ТНК [4].

Головним фактором регіонального розміщення інвестицій в Китаї є рівень розвитку інфраструктури. Як результат, в останні роки середні темпи приросту іноземних інвестицій в провінціях і автономних районах Західного Китаю склали лише 0,3 % на рік у порівнянні з 4,5 % у Центральному і 7,9 % у Східному Китаї. Останнім часом зріс інтерес до Центрального Китаю, економічно менш розвиненого: сюди почали переміщувати виробничі потужності з розвинених країн і регіонів світу, з приморських і східних районів Китаю. Цю тенденцію можна пов'язати, перш за все, з подорожчанням останнім часом робочої сили і з ресурсним чинником. В Ухані (провінція Хубей), приміром, зростання надходження інвестицій впродовж трьох останніх років склало не менше 30 %; в місті відкрили бізнес понад 70 корпорацій з топ-500 ТНК світу [5, с. 1—35].

Отже, для подолання диспропорцій у галузевій та регіональній структурі ПІІ в Китаї необхідна активна і продумана інвестиційна стратегія держави. Китай надає преференції для іноземних інвесторів, що стимулює входження ТНК в різні сектори економіки Китаю. Водночас, на нашу думку, Китаю варто приділяти більше уваги розвитку інфраструктури по всій території країни, а не лише в окремих регіонах. Крім того, Китаю доведеться і надалі підтримувати достатньо високий рівень державної участі в стимулюванні інвестиційного процесу, особливо в таких пріоритетних для Китаю галузях, як транспорт, зв'язок, енергетика, металургія, будівельні матеріали, машинобудування, хімічна промисловість, фармацевтика, медичне устаткування, захист навколишнього середовища, енергозбереження та електроніка [6]. У довгостроковому періоді передбачається послідовне розширення сфери дії ринкових механізмів в економіці Китаю і очікується використання додаткових стимулюючих імпульсів для іноземного підприємництва.

4. Вплив сучасних стратегій ТНК на місцеві компанії.

Адаптація ТНК до зміни умов на ринку Китаю має важливі наслідки для місцевих фірм. По-перше, посилення присутності в регіоні і все більш чітка орієнтація ТНК на китайський ринок неминухо призведуть до підвищення рівня конкуренції, з якою стикаються місцеві фірми. При цьому конкурентами будуть не тільки безпосередньо ТНК, які зміцнюють свої позиції на місцевому ринку, як наприклад Cisco або Bosch, але і місцеві китайські компанії, які отримують іноземні інвестиції на розширення виробництва, як, наприклад, Red Lion Cement і Gome. Крім того, конкуренція не обмежується лише ринком продукції — вона буде гострою і на ринку факторів виробництва. Так, оскільки все більша кількість ТНК відкриває в Китаї свої науково-дослідні центри, місцеві китайські фірми змагатимуться з ТНК за провідних дослідників [7].

По-друге, такі чинники, як зростаюча важливість китайського ринку, послаблення нормативних вимог в

області злиття і поглинання з боку іноземних фірм, намір ТНК збільшити частку на ринку і стати галузевими лідерами, можуть сприяти тому, що місцеві китайські компанії, які володіють особливо високим потенціалом, все частіше ставатимуть об'єктами для поглинання [8]. Однак китайський уряд турбується про можливе виникнення ринкових монополій, оскільки за останні роки в результаті збільшення кількості операцій M&A, зростає консолідація промислових структур. Тому введення нового антимонопольного закону наклало певні обмеження на агресивну діяльність в сфері M&A. Невдала спроба Coca-Cola придбати за 2,3 млрд дол. США провідного китайського виробника соків, Huiyuan Juice Group є показником того, що уряд стурбований появою монополій в окремо взятій галузі. Таким чином, об'єктами придбань з боку іноземних фірм стануть не галузеві лідери, а дрібніші китайські компанії [9].

По-третє, посилена орієнтація ТНК на регіональний ринок може створити масу можливостей для місцевих китайських фірм, особливо у допоміжних галузях. Наприклад, для реалізації амбіційних планів з розширення виробництва на китайському ринку компанія KFC недавно розмістила замовлення на 732 млн дол. США у трьох китайських постачальників курячого м'яса. Плани розширення іноземних автовиробників, поза сумнівом, відкриють великі перспективи для місцевих постачальників. Навіть ті місцеві фірми, які безпосередньо змагаються з ТНК, отримують більше шансів для співпраці і обміну досвідом з іноземними конкурентами [10].

Треба наголосити, що для транснаціональних корпорацій в Китаї важливо чітко вивчити місцеві правила гри і дотримуватися їх. При цьому досвід місцевих спеціалістів і їхнє знання особливостей ведення бізнесу в цій країні мають бути врівноважені досвідом менеджерів світового рівня з багажем глобальних корпоративних стандартів. Від менеджерів в таких умовах потрібне досконале розуміння місцевої специфіки — разом з безумовним дотриманням на практиці глобальних корпоративних норм. Транснаціональні корпорації повинні демонструвати своє усвідомлення бізнес-еталонів, які їм диктує Китай, і бездоганно відповідати цій ролі. Тільки така політика приведе їх до довгострокового успіху в Китаї.

ВИСНОВКИ

Наукова новизна цієї статті полягає в тому, що в ній за допомогою дослідження дій та інтересів ТНК визначена їх роль у формуванні зростання економіки Китаю. У цій статті були проаналізовані різні аспекти залучення та розміщення іноземного капіталу ТНК в економіку країни. В ході проведення реформ Китай досяг значних успіхів у залученні іноземного капіталу ТНК. Проте розміщення іноземних інвестицій по регіонах є нерівномірним. Серед трьох великих економічних регіонів Китаю (Східний, Західний, Центральний) Східний регіон має абсолютну перевагу у залученні і використанні іноземних інвестицій. Ця диспропорція впливає з рівня їх розвитку. Східний регіон, де склалися могутні галузеві комплекси, розвинена інфраструктура і сформувалося адекватне конкурентне середовище, характеризується значними обсягами прямих іноземних інвестицій.

У Західному і Центральному регіонах Китаю домінують підприємства з вузькою галузевою спрямовані-

стю, з високою часткою державної участі; низький рівень розвитку ринкових стосунків стримує надходження іноземного капіталу.

Відстала економіка Центрального і Західного регіонів (переважання державних підприємств (80%), відсутність надійного ринкового механізму, гіпертрофований розвиток важкої промисловості) не стимулює іноземних інвесторів вкладати фінансові ресурси в ці регіони. Проте проявляється тенденція до розширення географії іноземних інвестицій — зростає обсяг капіталовкладень за межами спеціальних економічних зон Китаю. За галузевим розміщенням для інвесторів найбільший інтерес представляють наукоємні галузі, обробна промисловість, де китайські переваги в собівартості і обсязі внутрішнього ринку поєднуються із закордонними перевагами в технології і управлінні, та сфера послуг (оптова і роздрібна торгівля, фінанси). Таким чином, можна сказати, що інвестиційна стратегія Китаю включає безліч компонентів, за допомогою яких він прагне повернути інвестиції ТНК в економіку країни. Для збільшення обсягів надходження іноземних інвестицій в країну Китай проводить всебічне реформування законодавчої бази в сфері інвестиційної діяльності. Завдяки зростанню економіки, заходів щодо лібералізації політики відносно іноземних підприємств, інвестиційному клімату, що поліпшується, і політиці відкриття національних галузей для іноземного інвестування, Китай залишається надзвичайно привабливим для іноземних інвесторів.

Література:

1. Analysis of the Economic Influences of the Investments in China from Transnational Corporations / Xianmin Jia. — China: The College of Business Adm., April 2010, 3p.
  2. The China Analyst-September 2011/The Beijing Axis-Hong Kong:The BA,2011. — 55 p.
  3. TNC / UNCTAD. — New York and Geneva: United Nations, APRIL 2010. — 100 p.
  4. Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://www.thebeijingaxis.com>
  5. World investment prospects survey 2010—2012 / UNCTAD. — New York and Geneva, 2010. — 35 p.
  6. Top 6 Factors That Drive Investment In China / Marv Dumon: <http://www.investopedia.com/articles/economics/09/factors-drive-investment-in-china.asp#axzz1ak9hb5Dq>
  7. Китай вышел на шестое место по объему инвестиций, вложенных за рубеж, и на второе место по объему привлеченных иностранных инвестиций: http://russian.china.org.cn/exclusive/txt/2010-07/30/content_20606796_3.htm
  8. Foreign Direct Investment and Union Busting in Asia / Chang Dae-oup: http://www.amrc.org.hk/alu_article/union_busting/foreign_direct_investment_and_union_busting_in_asia
  9. Mergers and Acquisitions in China — Top 10 Mergers and Acquisitions in China: <http://www.economywatch.com/mergers-acquisitions/china.html>
  10. Growth and Trend: Transnational Corporations in China / Fulin Pan and Lingxia Wu: <http://www.tnc-online.net/journal/html/?206.html>
- Стаття надійшла до редакції 29.08.2011 р.*